

Åt skogen med pedagogiken

en C-opsats om friluftspedagogik som metod för att motverka normbrytande beteende

Hanna Bergenheim

VT-11

Handledare:
Yoshiko Matsui Boregren

Abstract

Every year about 1400 students in Sweden leave elementary school without grades high enough to begin high school. It is a fact that the risk of ending up with psychosocial problems increases without a high school education. The intention with this paper is to study how a special method called EDUQ can help troubled youths to get back to school and stay out of trouble. To collect the data to this paper I have interviewed three different persons. Two of them are pedagogues and they have created the method that I looked into. The third person I interviewed is the one who decided to use the method in the project I have looked in to. By using outdoor pedagogy, in the way they do in EDUQ, it is possible to show the youths other perspectives. In another environment than the classroom the youths can see and understand other ways of living and thinking. When using the nature the youths can feel stronger and manage to handle new things and learn to use their own qualities in a new way. The possibility to increase the youths Sense of Coherence is bigger when using outdoor pedagogy.

Keywords

Outdoor pedagogy; Troubled youth; Sense of Coherence

Innehåll

1. Inledning	
1.1 Problemformulering	4
1.2 Syfte	5
1.3 Frågeställningar	5
1.4 Bakgrund	5
1.4.1 EDUQ	5
1.4.2 EDUQ i arbetet med ungdomar	6
1.4.3 EDUQ och medbestämmande	8
1.4 Undersökningar och forskning	
kring friluftspedagogik och närliggande ämnen	9
1.4.1 Skyddsfaktorer	9
1.4.2 Riskfaktorer	10
1.4.3 Normbrytande beteende	15
1.4.4 Människan i naturen	16
1.4.5 Pedagogik i naturen	17
1.4.6 Insatser till barn och föräldrar	17
1.4.7 Att påverkas av sin omgivning	19
2. Metod	20
2.1 Metod	20
2.2 Tillförlitlighet	20
2.3 Urval	21
2.4 Etiska överväganden	22
2.5 Genomförande	22
3. Teori	23
3.1 KASAM	23
3.2 Bourdieu	27
3.3 Foucault	27
4. Analys	28
4.1 EDUQ och KASAM	29
4.1.1 Meningsfullhet	29
4.1.2 Begriplighet	31
4.1.3 Hanterbarhet	33
4.2. Att stärka unga med normbrytande beteende	35
4.3 KASAM och naturen	35
4.4 Att våga förändras	36
4.5 Har man kommit dit man vill?	37
4.6 EDUQ och makt	38
5. Sammanfattning och slutdiskussion	40
6. Referenser	42
Bilaga 1	44
Bilaga 2	45
Bilaga 3	46

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Nästan dagligen rapporterar svenska medier om att ungdomar, speciellt i de större städerna, bränner bilar, försöker tända eld på skolor och kastar sten mot räddningstjänsten. Många ungdomar i vårt samhälle visar tecken på normbrytande beteende som ger stora konsekvenser för vårt samhälle. Att ungdomar gör revolt och vill frigöra sig är inget nytt fenomen men trots det har samhället ännu inte lyckats hitta någon lösning på problemet. Ungdomarna lär av varandra och ser på nyheter och löpsedlar hur andra ungdomar gör sin revolt och våldet trappas upp. Dessutom ökar rädslan för att ungdomarna skall värvas in i de tungt kriminella gängen (Forkby & Liljeholm, Hansson 2011). Konsekvenserna för samhället blir stora, både i direkta utgifter för skadegörelse och framtida kostnader, om inte ungdomarna får hjälp och stöd i dag.

I socialstyrelsens rapport från 2010 framgår att man konstaterat att en utav de viktigaste faktorerna för att ungdomar skall lyckas i framtiden är deras utbildning. Ju längre de klarar av att gå i skolan desto större är deras möjligheter i framtiden. Risken att få psykosociala problem i framtiden är betydligt större för de unga som inte går ut grundskolan med fullständiga eller låga betyg (Socialstyrelsen, 2010) och statistik från skolverkets hemsida visar att ca 1400 elever går ur grundskolan utan fullständiga betyg (Skolverket, 2011).

Frågan är vems ansvar det är att hjälpa ungdomar med normbytt beteende att leva upp till samhällets krav. Är det 15 åringen själv som växt upp i ett missbrukarhem eller är det föräldrarna som jobbar dubbla skift för att få råd till mat eller är det skolan och samhället som måste förändras för att kunna finnas för alla. Genom åren har många olika metoder prövats men problemet är inte löst och ingen helhetslösning har funnits. Dessutom kan man undra om det går att finna en metod som stärker de unga och lyfter deras goda sidor utan att köra över dem för mycket. Skolan och socialtjänsten har en makt över ungdomarna som inte alltid uppmärksammas, men kanske kan en behandling fungera trots en ojämn maktbalans.

I Göteborgs stad är det social resursförvaltning som arbetar för att hitta nya metoder som kan hjälpa ungdomar som har hamnat i riskzon till att utveckla ett kriminellt beteende att ta sig där ifrån. Varje år påbörjas nya projekt som till en början finansieras av social resursförvaltning och när projektet avslutats får stadsdelarna möjlighet att ta över finansieringen och driva

projekten vidare. Efter samtal med stadsdelarna i Göteborg om vad de behöver för att kunna hjälpa sina ungdomar kom stadsdelarna fram till att de ville ha en metod som tog ungdomarna bort från hemmiljön samtidigt som den hjälpte ungdomarna att klara av skolan. Social resursförvaltning startade därför ett projekt i samarbete ett företag som arbetat fram en metod där naturen används som verktyg. Metoden kallas EDUQ. Syftet med metoden är att genom att använda naturen som rum stärka individer.

Min nyfikenhet väcktes när jag kom i kontakt med EDUQ metoden och fick höra om deras projekt. Naturen har tidigare använts som pedagogiskt verktyg i behandling av ungdomar med normbrytande beteende. I min uppsats vill jag ta reda på mer om vad det är som gör metoden EDUQ speciell och varför det är bra att använda naturen användas för att hjälpa ungdomar som hamnat snett och själva klarar av att sköta skolan och vardagen.

Genom att använda Antonowskys teori om KASAM och teorier från Bourdieu och Foucault som rör makt vill jag fördjupa kunskapen om hur en metod som EDUQ kan användas för att hjälpa ungdomar med normbrytande beteende.

1.2 Syfte

Syftet med min uppsats är att genom att studera EDUQ metoden se hur friluftspedagogik kan användas för att hjälpa ungdomar med normbrytande beteende att klara av skolan och vardagen.

1.3 Frågeställningar

Vad är EDUQ-metoden?

Hur appliceras metoden på arbete med ungdomar?

Hur hjälper EDUQ-metoden ungdomar att klara av skola och vardag?

1.4 Bakgrund

1.4.1 EDUQ

EDUQ är en metod som utvecklats utav Friluftspedagog 1 och 2 i syfte att skapa en metod där naturen används för verktyg för att stärka individer. Namnet EDUQ är framarbetat från huvudklasserna i ämnessorteringen på Sveriges bibliotek; E står för uppfostran och utbildning, D står för filosofi och psykologi, U står för naturvetenskap och Q står för ekonomi och näringsväsen. Pedagogerna har själva valt namnet av anledningen att de tycker att dessa

ord sammanfattar innehållet i metoden på ett bra sätt. Pedagogerna som har arbetat fram metoden har båda olika bakgrund. Ur sina olika utbildningar och erfarenheter har de plockat modeller som de tycker fungerar bäst och tillsammans har de satt ihop det till en metod. De är bland annat inspirerade av motiverande samtal, kognitiv beteendeterapi, upplevelsebaserat lärande och utomhuspedagogik (Friluftspedagog 1 & 2).

Metoden bygger på tre grundkomponenter; fysiska, psykiska och sociala. Den fysiska komponenten innebär att naturen används som rum och att metoden innehåller mycket fysisk aktivitet. Till den psykiska komponenten hör att stressnivåerna minskar när människan kommer ut i naturen. Bemästrandet av aktiviteterna leder till motivation och högre självförtroende och självkänsla. Den sociala komponenten innebär att aktiviteterna som görs utförs i syfte att stärka de sociala färdigheterna. Individerna lär sig relatera erfarenheter, övar på socialt samspel och diskuterar i grupp. Genom sin verksamhet vill friluftspedagogerna utveckla individernas självförtroende, vilja och självtillit. EDUQ-metoden har en salutogen grund vilket innebär att metoden syftar till att peka och lyfta individens positiva egenskaper och handlingar (ibid.).

EDUQ metoden används i arbete med människor i olika sammanhang. Metoden har använts i projekt med företag och för att stärka vuxna och öka sammanhållningen i arbetsgrupper. I skolans värld har metoden använts i stora klasser och i små grupper beroende på skolans önskemål (ibid.).

I mitt arbete har jag valt att fokusera på när metoden används i arbete med ungdomar mellan 13 och 18 år.

1.4.2 EDUQ i arbetet med ungdomar

Friluftspedagog 1 och 2 är, sedan våren 2010, tillsatta att arbeta med ungdomar som har ett normbrytande beteende och har svårt att klara av skolan. De är insatta som en extra resurs för de ungdomar som redan har gått igenom mycket och fått ta del av många olika insatser. Ungdomarna som i dag är utvalda att ta del av projektet har valts ut av lärare, kuratorer och rektorer som finns runt dem. Eftersom projektet just nu finansieras av social resursförvaltning har alla stadsdelar i Göteborg fått möjlighet att ta del av projektet och det är ungdomarna i de stadsdelar som sagt ja som är med just nu. I grupperna som varit med längst är det 4-5 ungdomar per grupp och friluftspedagogerna arbetar tillsammans med ungdomarna. I vissa

stadsdelar har friluftspedagogerna även fått uppdraget att arbeta med hela klasser. EDUQ-metoden går alltså att använda både i mindre och större grupper. Resultatet blir tydligare på mindre grupper och i mindre grupper är det lättare att stärka den enskilde individen. När metoden använts i större grupper, så som hela skolklasser, har syftet varit att lära gruppen att samarbeta, lyfta de individer som inte tidigare vågat komma till tals och visa för gruppen att alla individer är lika viktiga och kan bidra med något (Friluftspedagog 1 & 2).

För att metoden skall vara verksamt är det viktigt att det finns en bra relation mellan eleven och pedagogerna. Processen att bygga denna relation pågår hela tiden. En av de första aktiviteterna som pedagogerna gör med en ny grupp är därför att krypa i grottor tillsammans. Då ungdomarna gör detta tillsammans med pedagogerna blir mötet automatiskt mer jämlikt. Maskerna och murarna som ungdomarna har runt sig för att hålla bilden av sig själva uppe när de är hemma och i sin trygga miljö försvinner när de är i naturen. I grottan möts ungdomar och vuxna som jämställda människor och måste ta hjälp av varandra. Att använda en aktivitet i naturen är ett sätt att få individen att öppna ögonen för nya sätt att se på livet och det som sker. Ungdomarna kommer bort från hemmiljön och komfortzonen och då tvingas de att tänka om och utmana sig själva (ibid.).

Friluftspedagog 1 menar att de i sitt arbete är noga med att använda ett enkelt språk när de möter ungdomarna så att det är lätt att kommunicera. Det är viktigt att vara rak och ärlig, men vänlig. Friluftspedagogerna menar att det är viktigt att ungdomarna förstår dem så att de kan ha en öppen dialog. En viktig utgångspunkt för dem är att lyssna på de unga utan att döma dem. Genom att samtala, när ungdomarna är mogna för det, vill friluftspedagogerna visa ungdomarna alternativa vägar att gå, andra sätt att handla. Friluftspedagog 1 menar att om de är öppna och ärliga i sin kommunikation och kan de möta ungdomarna så att de också vågar vara öppna och ärliga (Friluftspedagog 1).

För att arbetet inte skall tappa fokus och alltid vara väl planerat, så att eleverna får med sig rätt saker, har friluftspedagogerna ledord för varje grupp. Ledorden är inte statiska utan ändras i samma takt som ungdomarna ändras och utvecklas. Friluftspedagog 2 beskriver hur ledorden i en av grupperna från början var disciplin och uppfostran men nu har de ändrats till framtidstro och ansvarstagande (Friluftspedagog 2).

Alla de ungdomar som friluftspedagogerna möter har olika bakgrund och olika förmågor. För att den unge skall kunna ta till sig kunskapen, bli motiverad och våga drömma är det därför viktigt att pedagogerna tar sig tid att hitta rätt sätt att nå just den enskilde individen. Alla ungdomar som är utvalda att delta i projektet med friluftspedagogerna har svårt för att hålla sig inom skolans ramar och saknar kunskap i vissa ämnen. Genom att vara flexibla och anpassa arbetssätten försöker friluftspedagogerna att servera kunskapen till de unga så att de kan ta den till sig (Friluftspedagog 1 & 2).

Ungdomarna som Friluftspedagogerna möter har ofta med sig mycket jobbigt i bagaget. De har haft många motgångar och har sällan fått höra att de är bra på något. Därför har friluftspedagogerna en viktig uppgift i att hjälpa de unga att våga drömma och få ett mål. Genom att hjälpa de unga att få ett mål med livet får de något att kämpa för och blir mer motiverade att ta tag i skolan (ibid.).

1.4.3 EDUQ och medbestämmande

Vid varje terminsstart, eller i början på arbetet med en ny grupp, träffar friluftspedagogerna ungdomarna för att de tillsammans skall göra upp ett program för terminen. Att eleverna får vara med och planera och bestämma vilka aktiviteter som skall genomföras är en viktig del av arbetet. Om ungdomarna får vara med och bestämma lär de sig att ta egna initiativ, dessutom får de lära sig att ta ansvar för saker (Friluftspedagog 1 & 2).

Även om ungdomarna är med och planerar och önskar vilka aktiviteter som skall ingå under terminen finns det alltid en tanke bakom. Varje aktivitet är noga kombinerad med ett tema och ett ämne som kommer att diskuteras. Aktivitet och diskussion förstärker varandra, förenklar och ökar förståelsen.

”... aktiviteten och temat för den är EDUQ-metoden kan man säga, de är, dom passar ihop, som hand i handske så ... vi bearbetar dom från två håll samtidigt med aktiviteten och med våra diskussionsämnen ...” (Friluftspedagog 2).

Metoden bygger på upplevelsebaserat och problembaserat lärande vilket innebär att ungdomarna skall få uppleva och lära sig att själva lösa problem. Därför förklarar pedagogerna aldrig exakt hur en aktivitet skall gå till eller hur ungdomarna skall göra. I stället får de unga själva komma fram till lösningen. När ungdomarna utmanas tvingas de att utvecklas. Att just använda naturen är ett sätt att lura den unge att öva sina sociala egenskaper.

Efter aktiviteten samlas man och går igenom vad som hänt, vad man gjorde, hur man gick tillväga. På så vis lär sig ungdomarna hur olika processer går till. Friluftspedagogerna hjälper sedan ungdomarna att applicera dessa processer på andra saker i livet (Friluftspedagog 1 & 2).

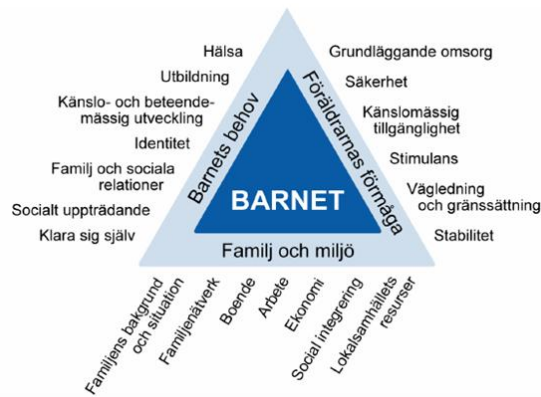
Friluftspedagogerna samarbetar med socialtjänsten och skolan där den unge befinner sig. Efter varje träff med ungdomarna skriver pedagogerna loggbok om gruppens aktiviteter och utveckling samt om varje individs utveckling. Loggboksanteckningarna skickas sedan till lärarlaget, kuratorn, rektorn och socialtjänsten som finns runt den unge och en gång per månad träffas man och går igenom vad som hänt så att alla kan följa den unges utveckling. Friluftspedagog 2 förklarar att ett av deras mål när de arbetar med ungdomarna är att kunna bli spindeln i nätet och underlätta för ungdomarna genom att ha kontakt med både skola och socialtjänst (Friluftspedagog 2).

1.5 Undersökningar och forskning kring friluftspedagogik och närliggande ämnen

1.5.1 Skyddsfaktorer

I socialtjänstens utredningar tar man inte bara hänsyn till de riskfaktorer som ungdomen utsätts för. För att kunna hjälpa den unga är det viktigt att även se till de saker i omgivningen som är bra, de faktorer som kan stärka och skydda barnet (Socialstyrelsen, 2006). För att alla barn och ungdomar skall utredas på ett enhetligt sätt och få samma förutsättningar oavsett var i Sverige de bor har socialstyrelsen arbetat fram modellen BBIC, Barns Behov I Centrum. I BBIC formulären är alla risk- och skyddsfaktorer kategoriserade under tre huvudrubriker; (1) barnets behov, (2) föräldrarnas förmåga och (3) familj och närmiljö (ibid.).

För att ett barn eller en ungdom skall må bra och utvecklas i en positiv riktning krävs att behoven blir uppfylla. Huruvida behoven blir uppfyllda beror i sin tur på föräldrarnas förmåga och den omgivning barnet växer upp i. När en utredning görs utgår socialtjänsten från sju olika kategorier av barns behov (se figur 1). I varje kategori ser man till vilka risker som finns och vilka skydd som finns, utifrån föräldrarnas förmåga och barnets omgivning (Socialstyrelsen, 2006).

Figur 1 (Socialstyrelsen, 2006)

1.5.2 Riskfaktorer

Riskfaktorer är de faktorer som finns i barnets närmiljö samt de egenskaper hos det enskilda barnet som gör att barnet riskerar att utveckla ett kriminellt eller ett normbrytande beteende. Riskfaktorerna är till viss del åldersrelaterade och varierar beroende på var i livet barnet befinner sig (Andersson, 2001). Riskfaktorerna behöver inte vara orsaken till att ett barn utvecklar ett visst beteende, men när ett barn utsätts för riskfaktorer ökar sannolikheten för att utveckla ett kriminellt eller normbrytande beteende (Andershed & Andershed, 2005).

Det finns ingen exakt väg att leda in barn och ungdomar på för att undvika att de råkar illa ut, utvecklar ett normbrytande beteende eller hamnar i kriminalitet. Forskning kring riskfaktorer lyfter fram olika faktorer som i samverkan med varandra och individens beteende ökar risken för att individen skall utveckla ett normbrytande beteende (Andershed & Andershed, 2005). Det går att se olika anledningar och olika riskfaktorer som påverkar barnet beroende på ur vilket perspektiv man ser på problemet. Och det går att finna riskfaktorer på individnivå, familjenivå och samhällsnivå (Andersson, 2001). När socialtjänsten utreder huruvida ett barn far illa ser de till vilka riskfaktorer barnet utsätts för. Hand i hand med riskfaktorerna finns även skyddsfaktorer (se 1.4.1.) som kan motverka riskfaktorernas inverkan på barnet (Socialstyrelsen, 2006)

Andershed & Andershed (2005) har fyra kategorier under vilka det går att ordna riskfaktorerna som finns på individnivå;

1. Temperament och personlighet

Med *temperament* menas det sätt en individ reagerar på stimuli från omvärlden, hur individen reagerar fysiskt och hur individen reagerar med känslor. Temperamentet hos en individ påstås till viss del vara ärftligt och det går att tidigt se

tendenser till hur ett barns temperament kommer att bli. Som komplement till och utveckling av temperamentet finns individens *personlighet*. Individens tankar, handlingar och känslor bildar ett mönster som kallas personligheten. Individens temperament och personlighet går ofta att koppla till huruvida han eller hon utvecklar ett normbrytande beteende (ibid).

Barn med ett *svårhanterligt temperament* har svårt att anpassa sig till nya miljöer, de har svårt att hålla kvar sin uppmärksamhet vid samma aktivitet en längre period, de är oförutsägbara i sina reaktioner och de kan ofta vara lättretliga. Ett svårhanterligt temperament kan leda till normbrytande beteende, antingen direkt genom att barnet blir trotsigt och aggressivt, eller indirekt då föräldrarnas reaktioner på barnets beteende inte hjälper barnet att hantera sitt temperament utan i stället förstärker det svårhanterliga temperamentet (ibid.).

En annan form av temperament som visat sig ha stor inverkan på huruvida barnet kommer att utveckla ett normbrytande beteende kallas *underkontroll*. Individer med underkontroll är ofta impulsiva, rastlösa, labila och blir lätt distraherade. Ett sådant temperament kan bland annat göra att föräldrarna får svårt att socialisera in barnet i samhället vilket i längden kan leda till att barnet utvecklar ett normbrytande beteende (ibid.).

Oräddhet är ett personlighetsdrag som ibland ses som en riskfaktor. Orädda barn söker spänning och det sökandet kan leda till ett normbrytande beteende. Orädda barn kan även bli hämningslösa och få svårt att förstå innebörden i bestraffningar och tillsägelser, vilket kan leda till att barnet inte utvecklar empati och skuldkänslor (ibid).

En *bristfällig emotionell utveckling* är i sig en egen riskfaktor. Det finns tydliga samband mellan individer som saknar förmåga till empati, skuldkänslor och samvete och ett tidigt normbrytande beteende (ibid.). För att barn senare i livet skall kunna känna trygghet, tillit och empati är det viktigt att de lär sig att känslomässigt knyta an till sin omgivning. Om barnet inte lär sig detta kommer det att senare i livet få problem i sociala relationer. Det kommer även bli svårt för barnet att känna sig in i hur andra människor har det och varför människor reagerar och agerar som de gör (Andersson, 2001).

Oförmågan att kontrollera sina impulser ses också som en riskfaktor. Barn som inte kan kontrollera sina impulser har svårt för att vänta på sin tur, de kan inte följa regler och de gör ofta saker utan att tänka innan (Andershed & Andershed, 2005). Det

är svårt för barn med detta beteende att samspela med både barn och vuxna i omgivningen. Då det är svårt för dem att hålla koncentrationen och uppmärksamheten igång och impulserna är svåra att styra kan det ge dem problem i både fri och organiserad lek (Andersson, 2001).

Ytterligare en riskfaktor som rör personlighet och temperament är *tillbakadragenhet*. Barn som inte drar sig tillbaka och undviker sociala situationer på grund av blyghet utan i stället är socialt undvikande löper större risk att utveckla ett normbrytande beteende (Andershed och Andershed, 2005).

2. Problembeteenden

Hyperaktivitet är ett beteende som i många fall kan klassas som problembeteende. Hyperaktiva barn kan utveckla ett beteende som leder till aggressivitet och trotsigt beteende vilket i sin tur kan leda till ett normbrytande beteende. Om föräldrarna till ett barn med hyperaktivt beteende använder ineffektiva uppfostringsmetoder som inte barnet svarar på kan detta stärka det normbrytande beteendet (ibid).

Hos de flesta barn som uppvisar ett *aggressivt beteende* brukar beteendet avta efter en tid och de är bara aggressiva vid ett fåtal tillfällen. Om inte aggressiviteten avtar tenderar den att bli stabil och robust. Individer som har höga nivåer av aggressivitet brukar även uppvisa höga nivåer av normbrytande beteende (ibid.).

Bland ungdomar finns ett tydligt samband mellan användning av *alkohol och droger* och ett normbrytande beteende. Det går även att i vissa fall se dessa samband redan i barndomen. Frågan är dock om det är användandet av alkohol och droger som är en riskfaktor för att utveckla ett normbrytande beteende eller om ett normbrytande beteende ofta leder till användande av alkohol och droger (ibid.).

3. Kognitiva problem

De kognitiva riskfaktorerna handlar om huruvida ett barn reagerar på information, klarar av att på ett adekvat sätt ta in information och hur barnet tolkar informationen. Om ett barn har kognitiva problem kan det innebära att barnet till exempel har *låg intelligens* eller *inlärningssvårigheter* (ibid.). Att ha svårt för att ta in information, svårt att läsa och svårt att förstå kan komma att leda till att barn får svårt i relationer med andra barn. Detta kan i sin tur leda till att barnet får problematiska vänskapsrelationer vilket bara i sig blir en riskfaktor (Andersson, 2001). Andershed & Andershed (2005) tar upp vikten av att ett barn kan tolka det som sker i omgivningen. Många barn med normbrytande beteende har en *bristfällig social kognition* vilket

innebär att de inte kan uppfatta de signaler som skickas ut och eftersom det är utifrån barnets egna tolkningar som barnet sedan skall agera och reagera på det som sker runtomkring kan detta leda till problem. Barn som saknar socialkognitionsförmåga har svårt att se hur de skall respondera på omgivningen. De reagerar oftare än andra barn på ett aggressivt sätt och har svårt att se att deras eget beteende är annorlunda än någon annans.

4. Fysiologi och neuropsykologi

De senaste åren har forskningen kring normbrytande beteende pekat på att fysiologiska processer i kroppen kan ha ett samband med det beteende ett barn utvecklar. En av de faktorer som går att koppla till ett normbrytande beteende är *låg serotoninnivå*. Serotoninet används i hjärnan för att förflytta signaler mellan cellerna, och forskarna har sett samband mellan en låg serotoninnivå och utvecklandet av ett normbrytande beteende (ibid.).

Det finns forskare som vill peka på ett samband mellan *tidig pubertet* och normbrytande beteende. Det går att se vissa samband, speciellt hos flickor, men samtidigt är det många andra faktorer som kan spela in lika mycket. Flickor med tidig pubertet kommer ofta från splittrade familjer. De kommer känna sig vuxna tidigare än sina jämnåriga vilket leder till en tidigare användning av alkohol och strävan efter självständighet. Troligtvis dras de in i umgänge med äldre och börjar bete sig på ett sätt som inte är adekvat för deras ålder (ibid.).

Kroppens nervsystem styr en rad funktioner som utvecklas när barn är små. Brister eller problem i nervsystemet kan därför störa barnets utveckling. *Neuropsykologiska problem* kan leda till att barnet får svårt med motoriken, svårt med språket och får svårt att kontrollera sina impulser. Dessa svårigheter går att koppla samman med en utvecklig av normbrytande beteende (ibid.).

Förlossningskomplikationer kan också kopplas till normbrytande beteende och detta bland annat för att förlossningskomplikationer kan leda till neuropsykologiska problem (ibid.).

Om dessa biologiska och genetiska faktorer kommer att påverka barnets utveckling påverkas i sin tur av hur barnet tas emot och behandlas när det skall socialiseras in i världen. Hur föräldrarna reagerar på barnets medfödda förutsättningar kommer att påverka om barnet senare i livet utvecklar ett kriminellt beteende. Föräldrar som genom sin uppfostran och omsorg kompenserar de genetiska

riskfaktorer som finns hos barnet kan hjälpa barnet bort ifrån en kriminell utveckling (Andersson, 2001).

Oavsett vilka genetiska egenskaper barnet har med sig är det den närmiljö barnet växer upp i som har störst inverkan på barnets utveckling - mot eller ifrån ett normbrytande beteende. I en miljö som inte bibehåller riskfaktorerna för normbrytande eller kriminellt beteende kommer barnet troligtvis inte utveckla ett normbrytande eller kriminellt beteende trots att barnet tidigare visat på genetiskt betingade riskfaktorer. I det motsatta fallet är risken för att utveckla ett normbrytande eller kriminellt beteende ännu större för ett barn som visar genetiskt betingade riskfaktorer och dessutom växer upp i en miljö där det utsätts för ännu fler riskfaktorer större (Andershed och Andershed, 2005). Barn som tidigt visar tecken på allvarliga psykosociala problem löper stor risk att utveckla ett kriminellt beteende oavsett vilken socioekonomisk standard det är i det område de växer upp. Barn som inte uppvisar allvarliga psykosociala problem men bor i ett område med en dålig socioekonomisk standard löper stor risk att utveckla ett kriminellt beteende (Andersson, 2001). En positiv samverkan mellan faktorerna, i och runt den unge, kommer att stärka den unges förutsättningar, på samma vis kommer en destruktiv samverkan försvåra för den unge. Det blir en ond cirkel och de olika faktorerna är tvingade att samarbeta oavsett om det är en positiv eller destruktiv samverkan (Forkby & Liljeholm Hansson, 2011).

1.5.3 Normbrytande beteende

Det är svårt att skatta hur vanligt förekommande normbrytande beteende är bland barn idag. Det beror på vilka mått, metoder och kriterier som används för att avgöra hur vanligt förekommande det är. Den vanligaste orsaken till att barn under 12 år söker sig till barn- och ungdomspsykiatri är dock att de uppvisar något som kan klassas som normbrytande beteende, de är olydiga, trotsiga och aggressiva. Det finns dock inga svenska studier som visar hur utpräglat det normbrytande beteendet är i Sverige i dag. Utländska studier visar dock att mellan 1-10 procent av barnen i normalbefolkningen uppvisar någon form av normbrytande beteende. Då man bara fokuserar på barn med aggressivt beteende så visar studier att 4 - 11 procent av pojkarna och 3-10 procent av flickorna visar ett mer aggressivt beteende än sina jämnåriga (Andershed & Andershed, 2005).

Redan vid två års ålder går det att observera skillnader mellan pojkar och flickor vad gäller normbrytande beteende. Att vara pojke innebär en förhöjd risk för att utveckla ett

normbrytande beteende. Andershed & Andershed (2005) hänvisar till studier som visar att pojkar mellan fyra och elva år tenderar att ha högre nivåer av aggressivt beteende än flickor. En studie som gjorts bland 11-åringar visar att 3 procent av flickorna uppvisade någon form av normbrytande beteende medan det var 10 procent av pojkarna som gjorde det. En av teorierna kring varför pojkar oftare visar ett normbrytande beteende är att pojkar mer än flickor utsätts för riskfaktorer som kan leda till normbrytande beteende. En kombination av de riskfaktorer som pojkarna uppvisar; hyperaktivitet, låg puls och neuropsykologisk avvikelse, förklarar en stor del av könsskillnaderna i det normbrytande beteendet. Andra teorier menar att skillnaderna beror på hur samhället hanterar pojkar och flickor olika. Pojkars aggressivitet accepteras i större utsträckning än flickors och flickor blir oftare uppmuntrade att sköta sig bra. Det finns även teorier som bygger på en evolutionsteoretisk grund och menar att det har varit nödvändigt för pojkar att vara aggressiva för att kunna driva samhället framåt (ibid.).

Ju tidigare det normbrytande beteendet bryter ut ju större inverkan på hela livet kommer det att få. Richman et. al. visade i sin undersökning att av de 14 procent som uppvisade ett normbrytande beteende vid fyra års ålder var det 62 procent som fortfarande visade samma beteende vid åtta års ålder. I kontrollgruppen var det bara 22 procent som uppvisade ett normbrytande beteende vid åtta års ålder. En bra relation till föräldrarna kan dock verka som en motverkande faktor och förebygga ett långvarigt normbrytande beteende även hos de barn som uppvisar dessa tendenser tidigt i livet (ibid.).

Det går att få en psykiatrisk diagnos på grund av normbrytande beteende. Till diagnosen hör 15 olika beteenden av olika grundtyper; aggressivt beteende mot människor och djur, skadegörelse, bedrägligt beteende eller stöld samt allvarliga norm och regelbrott. Eftersom att diagnosen innefattar så många olika former av normbrytande beteenden kan många barn fångas upp och det krävs att 3 av de 15 olika beteendena skall ha visats upp för att någon skall kunna få diagnosen uppförandestörning. För att någon skall få diagnosen krävs dock att beteendet är återkommande och inverkar på skolgång, det sociala livet eller arbetslivet. Vanligtvis ställs diagnosen på barn upp till 18 år. Diagnosen har stöd i forskningen så till vida att den bäst beskriver barn med denna problematik (ibid.).

1.5.4 Människan i naturen

Människan är, och har alltid varit, en del av naturen. Innan industrialiseringen var vi mer beroende av naturen men även idag påverkas vi av naturens krafter. Att vi andas, att vi blir hungriga och att det regnar, är allt en del av naturen. För att vi verkligen skall känna av naturens inverkan på oss behöver vi ibland ta oss ut i den fria naturen, den natur som människan ännu inte haft så stor påverkan på (Brügge et al. 2007).

Ett flertal studier som gjorts visar att naturen har en positiv inverkan på människors hälsa, speciellt på den mentala och psykiska hälsan. De flesta studier som gjorts har dock gjorts på människor som i städer haft tillgång till grönområden eller lekparker med träd runt, och trots att Sverige är till 50 procent täckt av skog har väldigt få studier gjorts på människor som vistas i skog utanför städerna (Norman et al., 2010).

Matilda Annerstedt skriver i artikeln *Vårda din skog – vårda din hälsa* om naturens inverkan på människans välbefinnande. Utifrån en enkätundersökning som gjorts i södra Sverige visar Annerstedt hur stressen hos människor minskar då de vistas i lövskog eller i närheten av lövskog. Stressnivån mäts på en skala mellan 0 och 12, hos människor som vistades mer än två timmar kunde stressnivån i hjärnan gå från 11 till 9. Annerstedt hänvisar till teorier inom den miljöpsykologiska disciplinen som menar att eftersom vi människor är biologiska varelser och härstammar från naturen påminns våra kroppar om detta och påverkas positivt av vistelse i naturen, speciellt i lövskog (Annerstedt, 2009). Norman et al. (2010) bekräftar naturens inverkan på människan då de hänvisar till studier som visar att patienter som utanför sitt fönster kunde se ut i naturen, ett träd eller kanske en skog, tillfrisknade fortare än patienter som från sitt fönster bara kunde se andra hus.

Norman et al. (2010) har gjort en jämförande studie där de visar att om människors möjlighet att vistas i naturen tas bort kommer deras hälsa att minska. Eftersom att de grupper som de jämförde inte hade samma grundförutsättningar blev det inte någon tydlig skillnad i hur vistelser i naturen påverkade dem positivt, men då möjligheterna att vistas i naturen togs bort märktes tydligt hur hälsan skattades som sämre.

1.5.5 Pedagogik i naturen

Tittar man på varför friluftsliv använts som arbetsform i olika sammanhang kan man hitta två olika syften. Det första är att friluftsliv använts som en metod, i skolor, barnomsorg och andra organisationer. Undervisning och övningar i naturen är en form av pedagogik som kan användas speciellt för att stärka individer och grupper och öka hälsan hos människor. Det andra syftet är att se friluftslivet som ett mål. Ser man friluftslivet som ett mål vill man nyttja naturen för att öka livskvaliteten (Brügge et al., 2007).

Brügge et al. (2007) menar att den största nyttan av att använda friluftsliv som pedagogik är att det genom att vistas i naturen går att visa på andra livsvärlden än de vi ser till vardags. Då tempot är annorlunda än i den miljö vi människor vanligtvis vistas i finns det tid att se och diskutera saker som inte annars skulle komma till ytan.

Pedagogik i naturen kallas ibland för utomhuspedagogik. Utomhuspedagogik är ett tvärvetenskapligt ämne; genom att använda naturen aktiveras flera av människans sinnen och kunskap kan tas in på olika nivåer. I naturen är det lättare att se hur saker samspelar och när man genomför en aktivitet i naturen är det oundvikligt att lära sig mer än just hur den enskilda aktiviteten skall genomföras (ibid.).

1.5.6 Insatser till barn och föräldrar

För att förhindra samt minska risken för kriminell utveckling kan insatser sättas in tidigt och riktas till barnen eller föräldrarna enskilt eller till hela familjen. De tidiga riskfaktorer som presenterats ovan kan till viss del förhindras genom tidiga insatser till barn och familj. Andersson (2001) hänvisar till tidigare forskning och menar att insatser som satts in till barn som haft problem med den kognitiva inläringen och därför haft svårt att läsa och skriva eller få vänner har varit verksamma och hjälpt barnen att minska sitt normbrytande beteende. Användningen av insatser grundade på kognitiva teorier har även haft positiva effekter på andra riskfaktorer så som uppmärksamhetsstörning och uppförandestörning (ibid.)

PSST, Problem-Solving Skills Training, är en av de kognitiva metoder som ibland används. Metoden går ut på att lära barnen att ändra sitt tanke- och reaktionsmönster. Genom att tillsammans med barnet prata igenom konkreta situationer som barnet kommer att vara med om och sedan fiktivt utsätta barnet för dem, genom exempelvis rollspel, hjälper man barnet att träna in ett nytt sätt att tänka och handla. En viktig del av metoden är att på ett positivt sätt

stärka och uppmuntra alla de positiva sociala mönster som barnet uppvisar. PSST och liknande metoder har gett positiva resultat i både öppen och sluten vård (ibid.).

De insatser som visat sig mest effektiva är de som riktar sig mot hela familjer och som pågår under en lång period. Dessa insatser är mycket kostsamma och det kan vara svårt att motivera kostsamma förebyggande insatser. Jämförelser har dock gjorts mellan kostnader för insatser i förebyggande syfte för barn och unga i riskzon och insatser för att återanpassa kriminella ungdomar till samhället. De förebyggande insatserna har visat sig mer kostnadseffektiva (ibid.). De insatser som riktas mot hela familjen tar ofta sikte på fler än en av de riskfaktorer som kan finnas runt barnet. När insatsen riktas till hela familjen är det mer troligt att det skett förändringar i barnets närmiljö än när insatsen endast riktats till barnet själv och på så vis är förändringen lättare att bibehålla efter att insatsen avslutats (ibid.).

Forkby & Liljeholm Hansson (2011) har i sina intervjuer mött ungdomar som även blivit hjälpta av enskilda individer. Det kanske inte är insatsen i sig som varit det som fått den unge att tänka om, utan de individer som den unge mött genom insatsen. De unga behöver någon som ser dem som kan ta ner dem på jorden och visa att man inte behöver leva upp till alla de krav och förväntningar som finns.

Problemet med de insatser som sätts in för barn och ungdomar är att de kan leda till ännu mer stigmatisering. De ungdomar som redan sticker ut, på grund av kriminalitet eller normbrytande beteende, blir ännu mer stämplade. Ungdomarna har arbetat upp en bild av sig själva som farliga och respektingivande. Insatserna som de får ta del av förstärker deras bild. De får bekräftat från omgivningen att de lyckats med sitt mål. Målet blir då inte att lyckas i livet på grund av att de skaffat sig en utbildning och utvecklats, i stället vet de att det kan lyckas genom att fortsätta leva upp till myten om sig själva. De förväntningar som lärare och andra i omgivningen har på ungdomarna kommer att påverka hur den unge agerar. Prestationer och handlingar påverkas av de förväntningar som finns och frågan är om det är den unges handlingar som orsakats av förväntningarna eller om det är förväntningarna som påverkats av handlingarna (ibid.).

1.5.7 Att påverkas av sin omgivning

Individer med normbrytande beteende finns i alla områden och samhällsklasser. Dock är det konstaterat att individer som växer upp i områden med en låg socioekonomisk standard löper större risk att utveckla ett långvarigt normbrytande beteende (Forkby & Liljeholm Hansson, 2011). I de flesta större städer är det förorterna som har lägst socioekonomisk standard. När samhället började satsa pengar på förorterna var tanken att förorterna kunde få bli en startpunkt för människor. Många människor flyttade närmre städerna, vissa behövde börja om, och det skulle bli samhällen som kunde blomstra och utvecklas. I stället har förorterna i de flesta fall blivit segregerade områden där det mestadels bor invandrarfamiljer eller familjer med dålig ekonomi. Många människor beskriver att de bor där i väntan på att livet skall börja och när de insett att många människor aldrig kommer från förorten ger de i stället upp. Förorten blir då i stället som ett fängelse, människorna som bor där blir fast i den stigmatisering som finns, de får höra att de är mindre värda än andra och de börjar tro på det själva. De känner ofta ingen gemenskap med samhället utanför och ser därför inte heller någon anledning att försöka ta sig in i den delen av samhället (ibid.).

Kulturen bland ungdomarna i dessa områden påverkas av stigmatiseringen. De lever upp till myten om sig själva. Gängen som bildas och som har bildats tidigare får stor betydelse och det är viktigt att vara någon; att ha makt. Den kultur som finns bland ungdomarna och den som finns i skolans värld går inte alltid ihop. I många sammanhang har detta lett till att ungdomarna har utvecklat en antiskolkultur. De känner att de inte passar in i skolans miljö, deras värderingar och åsikter är andra. Och att de har en annan livsstil. Istället för att inställa sig i skolans ramar skapar ungdomarna en kultur där det ger status att gå emot skolan och att visa att skolan inte får bestämma. Även om resultatet av antiskolkulturen är negativ för ungdomarna själva, då deras chanser till vidareutbildning och jobb minskar, vill de inte visa sig svaga genom att underkasta sig skolans regelverk (ibid.)

2. Metod

2.1 Metod

För att få svar på mina frågeställningar och nå syftet med min uppsats har jag valt att använda en kvalitativ metod. Genom att använda en kvalitativ metod kan jag tolka och analysera de data jag får fram på ett djupare och bredare sätt. Jag anser att det är relevant för mig att lägga mer tyngd på de ord jag får höra och läsa än på siffror (Bryman, 2011). När jag började med min uppsats hade jag tänkt göra fokusgruppsintervjuer där jag ville träffa dem som arbetade med metoden samt lärare som finns runt de ungdomar som får ta del av metoden. Anledningen till att jag ville göra fokusgruppsintervjuer var att jag på så vis skulle kunna få en bredare bild av hur metoden påverkar ungdomarna. Genom att intervjua en större grupp individer som finns ungdomarna skulle perspektivet på ungdomarnas utveckling kunna bli större. Då det varit svårt att få tag på personer att intervjua samt tidsbrist har jag inte kunnat genomföra fokusgruppsintervjuer utan har istället använt mig av en semistrukturerad individuell intervju. En semistrukturerad intervju bygger på öppna frågor och teman. Detta innebär att jag har haft en tydlig grund att stå på med frågor som jag har lutat mig tillbaka på. Samtidigt har jag ansett det viktigt att kunna följa den som jag intervjuat och fördjupa mig mer i det som han eller hon har haft att berätta. (ibid.). Jag har inlett mina intervjuer med ett tydligt fokus men ändå försökt vara öppen för att tyngdpunkten i intervjuerna kommer hamna på olika saker. Det har varit viktigt för mig att kunna följa den jag intervjuat och på så vis lyssna till allt hon eller han haft att säga. Genom att använda en semistrukturerad intervju har jag haft möjlighet att ta hänsyn till de olika historier som den intervjuade vill dela med sig av, jag har fördjupat mig i de frågor som intervjupersonen brinner för men har ändå haft kvar mitt fokus på vad det är jag verkligen vill ta reda på. Om jag i stället hade använt en helt ostrukturerad intervju och bara byggt intervjun på olika teman så hade det kunnat bli svårt att analysera det jag fått fram och om jag intervjuar personer som arbetar ur olika synvinklar skulle det kunna bli svårt att relatera all information jag får till vad de andra säger.

2.2 Tillförlitlighet

För att det resultat som jag kommer att producera skall vara tillförlitligt utgår jag från fyra punkter som Bryman (2011) nämner. De första två punkterna rör validiteten. Det jag kommer fram till med hjälp av min metod skall vara trovärdigt, jag har valt att enskilt intervjua flera individer som arbetar kring samma metod men med olika infallsvinklar. På så vis får jag en bred och ärlig bild av verksamheten jag undersöker. Mina intervjuer spelas in och

transkriberas ordagrant för att undvika misstolkningar av det som sagts. Den andra punkten rör överförbarhet, med hjälp av den metod jag valt kan jag göra en tydlig presentation av den miljö det handlar om så att det går att bedöma om resultatet går att applicera på en liknande miljö. Faran med att använda kvalitativa metoder är att resultatet som kommer fram när man undersöker en så specifik metod som den jag undersökt inte är överförbart till vilken verksamhet som helst eftersom det rör en specifik metod i en specifik kontext. Därför är det viktigt att jag beskriver miljön och tankarna runt verksamheten på ett tydligt sätt. De två sista punkterna rör reliabiliteten i metoden. Pålitlighet är viktigt och för att metoden skall vara pålitlig skall alla steg i processen redovisas, mallen till mina intervjuer och de teman som jag analyserat mina data ifrån kommer därför att redovisas i uppsatsen (se bilaga 1 och 2). Den sista punkten handlar om att det skall finnas en möjlighet att styrka och konfirmera. Jag skall kunna visa att jag inte låtit mina egna värderingar och åsikter påverka arbetet. Det är svårt att inte påverka resultatet i arbetet när man använder sig av en semistrukturerad intervju eftersom det är jag själv som ställer följdfrågorna, men det är viktigt att jag intar en objektiv ställning när jag analyserar materialet.

2.3 Urval

Idén till uppsatsen fick jag när jag kom i kontakt med ett projekt där friluftsliv används för att hjälpa ungdomar som är på väg in i utanförskap tillbaka till samhället och hjälpa dem att klara av att sköta skolan. Eftersom jag byggt stora delar av mitt arbete på projektet har urvalet till min uppsats varit målstyrt (Bryman, 2011). Jag har intervjuat dem som håller på med projektet och jag har intervjuat dem som ligger bakom projektet och betalar för att det skall genomföras. Det skulle även gå att kalla mitt urval för ett bekvämlighetsurval då mitt urval påverkats av att det inte har funnits mycket tid och att mitt mål har varit att göra en ingående analys av ett specifikt fenomen (ibid.). En utveckling av det målstyrda urvalet jag har gjort är att jag använt mig av ett så kallat snöbollsurval (ibid.). Detta innebär att jag har frågat den första personen jag intervjuat om namn på andra personer som finns runt och i projektet. Detta för att jag inte från början hade all kunskap om vilka personer som arbetar med detta och som på bästa sätt skulle kunna ge mig svar mina forskningsfrågor. Jag har inte intervjuat några av de ungdomar som fått ta del av den insats jag undersöker, anledningen till detta är i första hand att de redan är utsatta för många utredningar och utvärderingar och jag vill inte störa deras process ytterligare.

2.4 Etiska överväganden

Inför de intervjuer jag gjort har jag lämnat ett informationsblad till uppgiftslämnaren med information och syftet med min undersökning. Jag har innan intervjuerna informerat om att deltagandet är frivilligt och att han eller hon som deltar har rätt att avbryta sitt deltagande när som helst under undersökningen. Eftersom de jag intervjuar är undersökningsdeltagare kommer de att få information om undersökningen i förhand och har jag valt att fråga om samtycke i början av varje intervju. (Vetenskapsrådet, 2011).

De uppgifter som jag hanterar i och med mina intervjuer och har fått ta del av är inte konfidentiella. Däremot har jag i mina intervjuer fått ta del av saker som är etiskt känsliga och all den information mina undersökningspersoner gett mig kommer jag därför att hantera varsamt. Jag har förvarat mitt material så att inga obehöriga kan komma åt informationen (ibid.). Den information som jag fått av mina undersökningspersoner kommer endast att användas för denna uppsats och ingen annan forskning (ibid.).

Jag har valt att avidentifiera dem jag intervjuar, detta gör jag inte i första hand för att skydda dem som arbetar med projektet utan för att skydda de ungdomar som är utvalda att delta i projektet.

2.5 Genomförande

Jag har gjort tre intervjuer med personer som på olika vis är inblandade i projektet. De två personerna som jag kommer att referera till som Friluftspedagog 1 respektive Friluftspedagog 2 är de som arbetar med metoden och har arbetat fram metoden. Den tredje intervjun hade jag med Enhetschefen som har varit huvudansvarig för projektet. Varje intervju har varat i ca en timma. Inför varje intervju har intervjupersonerna fått ett informationsblad om mitt arbete (se bilaga 3). Jag har med intervjupersonernas samtycke spelat in intervjuerna och därefter har jag transkriberat dem. När jag transkriberat intervjuerna läste jag igenom dem en och en för att se vilka olika teman som förekom. Utifrån dessa teman har jag sedan kodat och sammanfört materialet.

3. Teori

Som teoretisk grund i min uppsats har jag valt att till stor del använda KASAM, som står för; känsla av sammanhang. Jag har valt att använda just denna teori då jag anser att det är en teori som fångar upp stora delar av det som kan påverka en människas liv. Syftet med min uppsats är att se hur EDUQ kan användas för att hjälpa ungdomar att klara av skola och vardag. Antonowsky, 2005) menar att individer med ett starkt KASAM upplever sin omgivning, om världen är hanterbar, begriplig och meningsfull. Med ett starkt KASAM kan individen lättare hantera kriser och andra saker i livet som påverkar kroppens stressorer (Gassne, 2008). Även om jag inte kan mäta ungdomarnas KASAM vill jag analysera min empiri utifrån teorin för att på så vis se om ungdomarna med hjälp av metoden kan få större förutsättningar att klara av skola och vardag.

För att kunna analysera min empiri på en djupare och mer kritik nivå har jag valt att komplettera teorin om KASAM med teori om makt utifrån Boudieu och Foucault. Oavsett vilken behandlingsform som används finns det en maktbalans mellan den som utövar behandlingen och den som får ta del av behandlingen. Genom teorier om makt kan jag få en bättre bild av hur ungdomarna påverkas av maktbalansen i EDUQ-metoden.

3.1 KASAM

Mannen bakom begreppet KASAM heter Aaron Antonowsky och är professor i medicinsk sociologi. Antonowsky har fascinerats av och forskat kring varför en del av oss människor förblir friska trots att vi utsätts för många och stora påfrestningar genom livet. Många forskare fokuserar på vad det är som gör oss sjuka, men Antonowsky, som har en salutogen infallsvinkel, har i stället valt att fokusera på vad det är som gör att människor klarar av svåra påfrestningar (Antonowsky, 2005). Ett salutogent synsätt fokuserar på vad som ger hälsa, inte på vad som ger ohälsa. Om människan befinner sig på en linje mellan hälsa och ohälsa, genom hela livet, vad är det då som får människan att dras mot den friska polen, mot hälsa, trots allt svårt som händer (ibid.). Vi människor utsätts dagligen för motgångar, stressorer, och vissa perioder i livet är belastningen väldigt hög, och frågan är om det finns faktorer i oss som gör att vi kan stå emot och hantera stressorer. Genom att använda ett salutogent synsätt går det att se vad som gör att vi rör oss mot hälsa och mot den friska polen. Antonowsky har genom sin forskning kommit fram till att det till stor del är individens KASAM som avgör huruvida han eller hon kan hantera de stressorer som han eller hon ställs inför. Antonowsky

(ibid) delar in en individs KASAM i tre kategorier; hanterbarhet, begriplighet och meningsfullhet. En individ med ett starkt KASAM upplever att omvärlden går att hantera och att det går att begripa vad som sker och det finns mening i det som händer.

Begriplighet innefattar huruvida individen upplever att intryck och upplevelser är strukturerade, tydliga och sammanhängande eller om allt är rörigt och oförutsägbart. Har individen hög känsla av begriplighet känns världen relativt förutsägbar, hon vet vad hon kan förvänta sig. När saker sker utan förvarning vet hon att de kommer gå att ordna och att det finns en förklaring. En individ med en låg känsla av begriplighet kan inte se sambanden i det som händer och känner sig ofta olycksdrabbad och kan inte förstå varför (ibid).

Hanterbarhet innebär att individen känner att hon har resurserna för att klara av att möta de påfrestningar och krav som livet kommer ställa. Det behöver inte vara egna inneboende resurser, utan det räcker att ha vetskapen om att det finns resurser i omgivningen att tillgå. Individer som känner att livet är hanterbart har kontroll över sina resurser och vet att de kan lita på att någon finns till för dem. Även om svåra saker kommer att ske i livet så vet individer med hög känsla av hanterbarhet att det kommer att gå att reda ut (ibid).

Meningsfullhet belyser vikten av att individen kan få känna sig delaktig. Individer med starkt KASAM känner att de har något i livet som är meningsfullt och är engagerade i något som de brinner för, något som gör dem motiverade. Individer med ett svagt KASAM kan ibland berätta att det finns saker som betyder mycket för dem, men då inte i en positiv bemärkelse utan ser bara hur deras engagemang leder till betungande uppgifter. Huruvida en individ känner att livet är meningsfullt visar om individen anser att saker i livet är värda att lägga energi på (ibid.).

De tre komponenterna går att mäta var för sig men de är tätt sammansatta och påverkas av varandra. Ett fall där individen har låg begriplighet men hög hanterbarhet är mycket ovanligt, när en individ stöter på problem behöver hon inte uppleva att de är begripliga för att hon skall kunna se att hon kan hantera dem. Det motsatta förhållandet är mer vanligt och huruvida individens KASAM i dessa fall kommer bli starkt eller svagt påverkas då av om individen känner meningsfullhet. Känner en individ hög begriplighet och hanterbarhet men låg meningsfullhet kommer det i längden leda till att individens KASAM blir svagt eftersom individen då inte upplever att det finns någon mening i det som sker. Att det motsatta fallet,

en individ med låg begriplighet och hanterbarhet men hög meningsfullhet, per automatik skulle leda till ett starkt KASAM finns det ingen bevisning för men Antonowsky (ibid.) menar att en sådan individ skulle ha större chans att få ett starkt KASAM. Utifrån detta resonemang menar Antonowsky (ibid.) att det går att rangordna de tre kategorierna (1) meningsfullhet, (2) begriplighet och (3) hanterbarhet.

Det går inte att utifrån sätta upp gränser för vad som kommer att påverka en individs KASAM. Individens KASAM bestäms utifrån personens egna erfarenheter och de personliga gränser individen sätter för sitt KASAM. Det som pågår utanför individens personliga gränser kommer inte att påverka dennes KASAM. Samhället och omvärlden kommer att inverka på en individs hälsa på andra sätt genom politiska beslut som fattas, sjukdomar som sprids osv. eftersom KASAM inte är den enda variabel som ha inverkan på en individs hälsa. Dessutom menar Antonowsky att individens sociala gruppering kommer att påverka huruvida livserfarenheterna skapar ett starkt eller svagt KASAM (ibid.).

Människans KASAM börjar utvecklas redan hos det lilla barnet. I varje barn finns en vilja att förstå det som sker runtomkring. Barnet ser och upplever omvärlden och formas därefter. Barnet tvingas att begripa den värld som det föds in i även om den världen innehåller stora missförhållanden. Finns det en struktur att ta efter kommer barnet att göra det. Kvaliteten på strukturen som finns behöver inte vara positiv, även ett barn som aldrig får respons på sina behov kommer att se världen som förutsägbar. Redan här kommer frågan om medbestämmande in; om barnet inte kan vara med och påverka sin omgivning kan det leda till att barnet inte uppfattar världen som meningsfull. Ett barn behöver få sina behov tillfredsställda för att känna sig betydelsefullt och på så vis känna att det finns mening. Barndomen är även fylld av mycket krav, krav att lära sig gå, äta, prata, uppföra sig. Världen runt barnet ställer krav och samtidigt ställer barnet krav på världen. Beroende på hur mycket uppmuntran barnet får när kraven ställs på barnet kommer barnet uppleva att världen är hanterbar. Om barnet inte får uppmuntran utan blir avvisat eller ignorerat kommer barnet att känna att det inte kan hantera de krav som finns. Beroende på hur barnet bemöts kommer erfarenheterna leda till att barnets KASAM utvecklas till starkt eller svagt (ibid.).

Det KASAM som en gång grundades i barndomen kommer med största sannolikhet att rivas upp när barnet går från att vara barn till att bli tonåring. Att vara tonåring innebär att slitas mellan olika roller, starka känslor, krav från vänner, från samhället och inte minst från sig

själv. Tonåringen går från att vara ett barn utan ansvar till att bli vuxen och ta allt ansvar. Alla ungdomar, oavsett var de lever i världen, skall under tonåren utvecklas till att bli någon och att få en egen personlighet. Tonåringen skall lära sig att hantera omvärlden på ett sätt som ger henne själv trygghet och som samtidigt är accepterat i den sociala värld där hon befinner sig. Antonowsky (ibid.) menar att det finns tre olika kulturella vägar som tonåringen kan gå:

1. ett öppet samhälle som har olika realistiska och accepterade val
2. en isolerad homogen kultur, eller subkultur;
3. en miljö där det inte går att få grepp om någonting eftersom omvärlden här är förvirrande.

Beroende på vilken av vägarna tonåringen hamnar på kommer hon ta in olika information och forma sin värld utifrån de förutsättningar som hon finner på den vägen. I tonåringens omgivning finns olika faktorer, så som historia, gener, samhällsklass och kön, som kommer att påverka huruvida tonåringens erfarenheter kommer att leda till att hon utvecklar ett starkt KASAM. En lyckad kombination av den väg hon hamnar på och de olika faktorerna kan leda till ett starkt KASAM. Det är dock ingen förutsättning att den vägen tonåringen hamnar på kommer att leda till att hon uppfattar världen som förutsägbar, hanterbar och meningsfull. För många tonåringar, oavsett kultur, framstår världen under tonårstiden som oförutsägbar och obegriplig och de upplever att det inte finns en plats för dem där. Det finns kulturer som förmedlar till tonåringen att livet är plågsamt, att hon är dömd till ondska eller att bara ett visst beteende är accepterat. Ingen kultur har hittat en helt fungerande väg som alla kan gå för att överleva och tonårstiden är bara ett steg på vägen för att individen skall kunna uppleva världen som begriplig, hanterbar och meningsfull. Det KASAM som tonåringen utvecklar kommer inte att vara för evigt. När tonåringen passerar gränser och går in i vuxenlivet kommer det KASAM som börjat utvecklas under barndomen och i tonåren att stabiliseras eller förändras. De erfarenheter som gjorts under de tidigare åren kommer prövas om för att antingen förkastas eller användas för att bygga ett stabilt KASAM. Antonowsky menar att det först är i det tidiga vuxenlivet som individens KASAM blir någorlunda stabilt (ibid.).

3.2 Bourdieu

Människor har, enligt Bourdieu, det han kallar för *habitus*. Habitus innebär det sätt som en individ agerar och handlar. Individens habitus påverkas av de sociala konstruktioner som finns runt omkring. När ett barn växer upp utvecklas barnets habitus utifrån hur föräldrar och andra i omgivningen handlar och agerar. Barnet lär sig normer, värderingar och regler. Tillsammans bildar detta ett habitus. Individens habitus påverkar vilken grupp i samhället individen tillhör. Inom en grupp finns en maktordning som påverkas och vidmakthålls av de habitus som finns. Olika grupper definierar sig genom sitt habitus och den makthierarki som detta leder till. På så vis kan grupperna rättfärdiga sin egen tillvaro (Cronin, 1996).

När Bourdieu talar om välfärdsstaten menar han att den är uppdelad i olika fält. Fälten påverkas av de krafter som finns inuti fältet men påverkas också av fälten runtomkring. I ett fält finns vad Bourdieu kallar för *doxa*. Doxa är fältets egen syn på vad som är rätt eller fel, normalt eller onormalt. Genom att sätta upp egna regler och normer styrker fältet sin rätt att finnas till. För dem som finns inom fältet är dessa regler och normer så naturligt grundade att de inte kan se att de från början är konstruerade. Nya medlemmar i fältet blir snabbt inskolade i den doxa som finns och kan sedan leva upp till de förväntningar som finns inom fältet. De klientgrupper som fältet möter anpassas för att passa in i det arbete som fältet genomför utifrån den doxa som finns. Klienterna som väljs påverkas av den doxa som finns samtidigt som de förändrar och stärker den (Järvinen, 2002).

Den doxa som finns i fältet fungerar i sin tur som en form av maktutövning. De normer och värderingar som finns i ett fält blir maktinstrument. Bourdieu beskriver det som symbolisk makt. Det är en mild maktform men den är svår att urskilja. Denna maktform kan bara utövas över individer som väljer att ta del av den, detta innebär dock inte att individer som påverkas denna maktform är medvetna om att de utsätts för den (Järvinen, 2002).

3.3 Foucault

Foucault använder ett begrepp som kallas för pastoralmakt. Från början var detta en maktform som utövades av kyrkan men trots att kyrkan i dag har mindre makt har maktformen inte försvunnit. I dag finns pastoralmakten kvar i de kontrollerande och skyddande institutioner som finns i samhället. Målet med dessa institutioner är att ge individerna i samhället bra hälsa, trygghet och säkerhet. Genom att noggrant analysera individens svagheter och tillkortakommanden vill institutionerna hjälpa och stärka. Då denna form av maktutövning

lyfts fram som något positivt är det svårt för individen att stå emot och försvara sig. De flesta individerna i ett samhälle vill uppnå en bättre livskvalitet och har därför svårt att säga nej till hjälpen (Järvinen 2002). Foucault ser på makt som en funktion av en relation mellan två individer eller grupper. Den pastorala makten är en form av disciplinär makt som är till för att vara produktiv. Det samhället vill uppnå med den pastorala makten är att disciplinera individer till rollen som goda samhällsmedborgare (Månson, 2000). Foucault menar också att det finns ett tydligt samband mellan makt och kunskap, den som har kunskap har också makt. (Cronin, 1996). Det är något positivt som skall uppnås och individen måste ta hjälp av institutionen för att klara av att nå sitt mål. Klienten kategoriseras i det fack av individer som behöver hjälp och det är bara socialarbetaren som kan hjälpa (Järvinen, 2002).

4. Analys

I min analys kommer jag att svara på frågan hur EDUQ-metoden hjälper ungdomarna att klara skola och vardag. Med hjälp av det som intervjupersonerna har berättat, den tidigare forskningen och KASAM skall jag analysera det jag fått fram. Jag har kodat de data jag fått i intervjuerna efter olika teman; metoden, målgruppen, resultat, begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. När jag refererar till mina intervjupersoner i analys och slutdiskussion kommer jag att kalla dem Friluftspedagog 1, Friluftspedagog 2 och Enhetschef.

4.1 EDUQ och KASAM

Processen till att bygga sitt KASAM pågår under hela barndomen och hela tonårstiden (Antonowsky, 2005). Därför måste ungdomarna lära sig att hantera omvärlden utifrån den kultur som finns där de befinner sig. Beroende på hur kulturen ser ut kommer ungdomarna ta in olika information att forma sin värld ifrån (ibid.). Ett sätt att stärka en individs KASAM är att hjälpa henne att förstå världen och det som sker och öppna ögonen hos individen så att hon ser att hon själv är viktig. Som jag nämnt ovan rangordnar Antonowsky KASAM begreppen utifrån vilket som kommer att ha störst inverkan på huruvida individens KASAM blir och förblir starkt. Ett starkt KASAM skulle hjälpa ungdomarna att klara skola och vardag trots de motgångar som finns.

4.1.1 Meningsfullhet

Antonowsky (2005) menar att meningsfullhet är den av KASAMs tre beståndsdelar som kommer att ha störst inverkan på om individens KASAM kommer att bli starkt eller ej. Vidare menar Antonowsky att människor för att kunna känna att livet är meningsfullt behöver känna att de får lov att vara delaktiga. När Forkby & Liljeholm Hansson (2011) beskriver levnadsförhållandena för ungdomar som växer upp i förorter i dag ger de en bild av ett samhälle som stannat, med ramar och roller som inte förändras. Förväntningarna på ungdomarna som växer upp där är att de kommer bli kriminella och stökiga och att det knappt är någon idé att ge allt för att komma någon annanstans. Individerna i dessa samhällen har gett upp och de känner inte att deras röst spelar någon roll (ibid.). Friluftspedagog 1 och 2 beskriver hur de nästan enbart möter ungdomar som kommer från de utsatta stadsdelarna, förorterna, och därför vill de hjälpa ungdomarna att se att det inte behöver bli så som alla tror. Friluftspedagog 1 och 2 vill därför visa ungdomarna andra perspektiv på vad lycka är och

andra saker som kan ge mening, än de perspektiv ungdomarna har med sig från sin omgivning.

”... vi jobbar mycket med mål och drömmar liksom, då kan det ju va i början liksom; jag vill ha en BMW M5a ...” (Friluftspedagog 1)

Genom att visa på kontraster i hur människor lever och har levt och visa att det går att känna lycka utan stora materiella ting vill friluftspedagogerna lära ungdomarna att man kan känna mening i livet utan jättemycket pengar (Friluftspedagog 2).

Friluftspedagog 1 förklarar att de i sitt arbete anser att det är viktigt att alla får vara med och förstå att just deras röst och deras vilja är viktig och att de kan påverka. De vill att ungdomarna skall våga tro på sin egen förmåga och sin egen röst. Att känna att ens egen röst är viktig och att man kan påverka leder till ökad meningsfullhet (Antonowsky, 2005). Enhetschefen förklarar att stadsdelarna bad henne hitta en metod som kunde stärka ungdomarna och samtidigt ta dem bort från hemmiljön. Friluftspedagog 1 och 2 tycker att det är viktigt att ta ungdomarna bort från hemmaplan till en plats där ungdomarna inte behöver hålla alla masker och murar uppe. När de kommer till en neutral plats får ungdomarna en ny chans att göra sina röster hörda. Det blir en mötesplats där ungdomar och vuxna är lika mycket värda och där ungdomarnas ord väger lika tungt och alla betyder lika mycket (Friluftspedagog 2). I det projekt där EDUQ-metoden används just nu är ett av målen att stärka ungdomarna och hjälpa dem att bli motiverade att återgå till skolan så att de klarar av att nå målen (Enhetschef)

En individ med ett starkt KASAM och hög meningsfullhet känner glädje inför det hon gör och har något i livet hon är engagerad i. Friluftspedagog 2 beskriver en av de modeller som inspirerat till EDUQ metoden; de fyra H:na. De fyra H:na består av Huvud, Hand, Hjära och Hälsa. När ungdomarna får en idé, ett mål, som de själva kommer på, använder de både huvud, hjärta och till slut hand för att nå sitt mål. När en idé kommer inifrån och på så vis är något som engagerar hela individen och är något som individen brinner för menar Friluftspedagog 2 att det kommer leda till att individen får bättre hälsa. En idé som kommer från hjärtat är en idé som individen känner att det är värt att lägga ner energi på och den gör i sin tur livet mer meningsfullt.

Meningsfullhet och engagemang går hand i hand (Antonowsky, 2005). För att engagera ungdomarna låter friluftspedagogerna dem vara med och bestämma aktiviteterna. Genom ett

demokratiskt system känner ungdomarna delaktighet samtidigt som de lär sig att ta egna initiativ och beslut. Ungdomarna som friluftspedagogerna möter har ofta genom hela skoltiden fått höra att de inte kan, att de inte är lika bra som andra och att de inte är duktiga. Därför behöver ungdomarna få hjälp att se att de visst kan, att de inte behöver följa de negativa förväntningarna som finns på dem. Med ett demokratiskt schema (se bilaga 4) som hela tiden återkopplas till dem kan ungdomarna se att de visst kan genomföra saker och att de kan använda sin kreativitet till något bra (Friluftspedagog 1 och 2).

När jag intervjuade Friluftspedagog 2 gav han mig en målande beskrivning om hur drömmar och mål kan ändra förutsättningarna för de ungdomar som han möter.

”En kille som va med oss förr förra terminen, han va med oss fem ggr. Vi hade så mycket bråk med honom så att det va så där, ibland tänkte jag det kommer aldrig gå, klart, det kommer liksom, kommer ju hamna i slagsmål med honom, han var så fruktansvärt aggressiv. Varje gång vi va ute så var det full kalabalik på morgonen, så va, eeh, och så på eftermiddan när vi hade vart ute, så eeh, då somna han alltid, då la han sig ner på en grässlänt, eller kröp in under en sten eller nåtning och så somna han, och så sov han en timme och så när vi satt i bilen hem så sov ju alla, alla sov ju där bak då och så satt han fram, så satt jag och han och prata, ofta, prata vi om drömmar och mål och då sa han alltid, jag vågar inte drömma om nåtning, a, men om du får drömma fritt då, utan att tänka att det finns några hinder, så sa han, så kom han till mig gången efter åt, det va fjärde eller femtegången som vi hade haft honom, så, så sa han, nu vet jag vad jag vill, sa han, ja då skriver du upp det sa jag, skriv upp det och sätt det på dörren hemma och så varje dag du går till skolan så tänker du att du ska göra nåtning som tar dig närmare det målet, då, så gjorde han det, och så dan efter åt så kom han, eller nästa gång kom han, så hade han med sig en Red Bull precis som vanligt. Och då tog jag den från honom såhär, så blev han förbannad då, då sa jag så här, tar den här dig närmre eller längre ifrån din dröm? Sa jag. Och då sa han, längre ifrån. Ok, men det är bra, då kan du få dricka den sa jag, om du vill, och då sa han, nä du kan behålla den, för då ville han inte ha tillbaks den, och då, då har ju han fattat. Den här killen var en mycket intelligent kille, han var bara, han mådde bara skitdåligt, han mådde jätte, jätte dåligt, han var ju som ett ljushuvud egentligen, han mådde så dåligt och han hade inte nån, ingen, han hade en lillebror som var sjuk och hans morsa och farsa funka inte, han hade ingen som, som, han hade ingen som hade tatt sig vid, och så helt plötsligt så får han ett mål och när han ska börja terminen efteråt med oss så totalvägra han och vi sa varför, jag vet vad jag vill, jag ska gå i skolan, nu går han och har vg+, i alla ämnen,” (Friluftspedagog 2)

4.1.2 Begriplighet

I Antonowskys (2005) rangordning av KASAM-begreppen kommer begriplighet på andra plats. En individ som upplever världen som begriplig känner att världen är strukturerad. Det hon upplever och de intryck hon får är sammanhängande och det går att förutse mycket som kommer ske. När saker uppstår utan förvarning upplever en individ som känner begriplighet ändå att det kommer ordna sig och att det finns en förklaring till det som sker. Individen föds in i en värld som hon tvingas begripa oavsett hur världen ser ut. Den struktur som finns

behöver inte vara positiv och gynnande utan barnet lär sig begripa den ändå. Ungdomar som fötts in i ett samhälle där det finns mycket missär, där det inte finns en vilja att gå vidare, kommer uppleva den världen som begriplig. Den värld som finns utanför kommer däremot inte upplevas som begriplig (ibid.). Friluftspedagogerna är medvetna om att ungdomarna de möter känner sig hemma i den miljö och den kultur där de är uppväxta. Ungdomarna känner däremot en rädsla för omvärlden och det som sker där. De har byggt upp bilder av de historier de hör om världen utanför det egna lilla samhället. Friluftspedagogerna förklarar att de i sitt arbete tar alla chanser att försöka lära ungdomarna mer om världen utanför och hjälpa dem att göra den mer begriplig. De stannar på platser där ungdomarna inte varit innan, så som stadsdelen bredvid och skogen runt hörnet, visar hur det är att leva där, att människorna där inte är så farliga. De försöker riva murarna och fördomarna som finns (Friluftspedagog 1 & 2).

För att hela världen skall bli begriplig är det viktigt att ungdomarna förstår varför. Varför gränser och regler finns, varför människor är olika med mera (Antonowsky, 2005). Forkby & Liljeholm Hanson (2011) menar att det i förorter bland annat bor många familjer med invandrarbakgrund, vilket gör att föräldrarna i många fall inte kan språket och inte är bekväma i det nya samhälle de tvingats flytta till. Detta leder till att föräldrarna har lagt över mycket ansvar på barnen. Ansvaret för att syskonen går till skolan ligger på de äldre barnen och ansvaret för vad som sker i skolan eller om barnen sköter skolan har lyfts över till lärare och rektorer. Många ungdomar som växt upp så som Forkby & Liljeholm Hansson (2011) beskriver saknar därför förståelse för varför saker i samhället och omvärlden fungerar som de gör. Andersson (2001) menar i sin rapport att barn som växt upp utan mycket stöd hemifrån riskerar att utveckla ett normbrytande beteende.

De riskfaktorer som ungdomarna stöter på är svåra att undvika. Det finns faktorer i ungdomarnas miljö och i deras familj som kommer att påverka dem oavsett de vill eller ej. Detta innebär dock inte att ungdomar som växer upp på en plats där det finns många riskfaktorer som tyder på att de riskerar att hamna i ett normbrytande beteende kommer utveckla ett sådant (Andershed & Andershed, 2005). Genom att visa på hur saker hänger ihop, att det går att påverka och att den bakgrund ungdomarna bär med sig kan användas på till något positivt vill friluftspedagogerna hjälpa ungdomarna att undvika att dras ner av de riskfaktorer de möter (Friluftspedagog 1 & 2). För att ungdomarna skall kunna ta med sig den kunskap de får genom aktiviteterna i naturen vill friluftspedagogerna visa dem sambanden

mellan handling och resultat så att ungdomarna kan förstå meningen med att handla på ett visst sätt. Ungdomarna skall få möjligheten att förstå att hur de handlar och lever idag kommer påverka hur deras framtid ser ut (Friluftspedagog 1).

” ... handlingen i kombination med aktiviteten är ju för att lura dom lite grann ... ge dom nån form av kognitiv förändring, så dom förstår samsystem och förstår hur man skall bete sig ...”
(Friluftspedagog 1).

Brügge et al. (2007) menar att naturen är ett bra rum att använda då man vill visa på hur saker samspelar. Kretsloppen som finns i naturen är bra bilder att använda som sedan även går att applicera på andra saker som sker i samhället. Det är viktigt att ungdomarna lär sig hur processerna går till så att de förstår hur saker hänger ihop och att alla steg är sammanlänkade (Friluftspedagog 2). För att ungdomarna alltid skall förstå vad som sker tycker friluftspedagogerna att det är viktigt att alltid prata och diskutera med dem - det är viktigt med en öppen dialog (Friluftspedagog 1). Naturen ger en möjlighet att använda andra inlärningsmetoder än de som används i klassrummet för att göra kunskapen mer begriplig (Brügge et al. 2007). Genom att tillsammans med ungdomarna vrida och vända på olika situationer vill friluftspedagogerna hjälpa ungdomarna att se nya handlingsalternativ. I stället för att bara förklara för ungdomarna att det är fel att slåss och stjäla försöker Friluftspedagogerna genom samtal att hjälpa dem att själva inse att det finns andra vägar att gå för att få det man vill (Friluftspedagog 1). En individ som känner att världen är begriplig och förstår hur saker hänger ihop och kan se hur de egna handlingarna kommer att påverka det som sker (Antonowsky, 2005).

På vägen till och från aktiviteterna passar friluftspedagogerna på att visa fler delar av närmiljön för ungdomarna. När tillfälle ges stannar de till, tittar på nya platser, möter nya människor och kan på så vis lära ungdomarna ännu mer om hur samhället fungerar. Genom att ta med ungdomarna till platser i staden där de bor som de inte har besökt innan hoppas pedagogerna att de kan hjälpa ungdomarna att bli av med sina fördomar om andra delar av staden samt att göra dem mer villiga och trygga i att besöka de delarna.

4.1.3 Hanterbarhet

Det av begreppen som Antonowsky (2005) tror har minst inverkan på om individens KASAM kommer att bli starkt är hanterbarhet. Detta innebär dock inte att Antonowsky tycker att hanterbarhet är mindre viktigt. Individen behöver känna att hon har resurser för att hantera de

påfrestningar livet innebär. Resurserna behöver inte finnas hos henne själv men hon behöver ha tillit till att någon eller något i omvärlden kommer ge henne stöd och hjälpa henne att hantera det som sker (ibid.).

För att den unge skall klara av att hantera världen är det viktigt att hon eller han blir förberedd på vilka förväntningar som finns (Andersson, 2001). När en av de bakomliggande riskfaktorerna till det normbrytande beteendet varit problem med social kognition kan ungdomarna behöva hjälp att förstå och lära sig läsa sociala signaler. Ungdomar med ett normbrytande beteende kan ofta ha ett svårhanterligt temperament, vilket leder till att ungdomarna har svårt att anpassa sig till nya situationer och nya miljöer (Andershed & Andershed, 2005). Friluftspedagogerna är tydliga med vilka gränser som finns. De försöker lära ungdomarna skillnaden mellan vilka gränser som finns i skolan, i skogen eller när man är på restaurang (Friluftspedagog 2). För att kunna klara av att möta nya utmaningar är det viktigt att individen känner sig säker i sig själv och i sin omgivning (Antonowsky, 2005). Ungdomarna måste lära sig att hantera världen på ett sätt som är accepterat i det samhälle och den kultur där de växer upp (Antonowsky, 2005). Friluftspedagogerna försöker visa ungdomarna på skillnader mellan olika kulturer och olika samhällen. Genom att dela med sig av egna erfarenheter och förklara vilka förväntningar som finns på ungdomar i dag vill friluftspedagogerna hjälpa ungdomarna att känna att de kan hantera det samhälle där de bor (Friluftspedagog 1 och 2).

Friluftspedagogerna vill att mötet mellan ungdom och vuxen skall ske på ett sätt så att alla är lika värda. När de pratar med ungdomarna vill de inte döma dem, de vill hjälpa dem att se framåt, motivera, i stället för att gräva i det som varit. Genom att möta ungdomarna människa mot människa och inte invandrare mot svensk eller stökig ungdom mot lärare, hoppas Friluftspedagogerna att relationen skall bli trygg och ömsesidig (Friluftspedagog 1 och 2). Om det i den unges värld finns stabila och tillitsfulla relationer blir det lättare för den unge att stå emot de riskfaktorer som han eller hon möter (Socialstyrelsen, 2006). Samtidigt blir världen lättare att hantera eftersom den unge då kan känna att det finns resurser som hon kan tillgå när livet är svårt (Antonowsky, 2005).

Friluftspedagogerna använder en problembaserad lärandemetod vilket innebär att de inte förklarar för ungdomarna exakt hur aktiviteterna skall gå till. I stället får ungdomarna tänka själva, planera, gå igenom och förbereda sig. När de genomfört och när de genomför en

aktivitet återkopplar de och diskuterar processen på så vis hjälper de ungdomarna att se att det kan hantera nya situationer med hjälp av sin egen förmåga och tillsammans med andra (Friluftspedagog 2). Genom att ge ungdomarna uppmuntran och pusha dem så att de känner att de kan hantera de krav som ställs på dem kan man stärka deras KASAM (Antonowsky, 2005).

4.2. Att stärka unga med normbrytande beteende

En av riskfaktorerna som kan leda till ett normbrytande beteende är om barnet har haft problem med den kognitiva förmågan. Detta innebär inte att alla ungdomar med ett normbrytande beteende har problem med den kognitiva förmågan men det är vanligt att visa någon form av tecken på detta, antingen i form av inlärningsproblem eller låg social kompetens (Andershed & Andershed, 2005). Oavsett om ungdomarna friluftspedagogerna möter har denna form av normbrytande beteende eller ej har deras bristfälliga motivation till skolgång och en bekantskapskrets med mycket normbrytande beteende lett till att det finns kunskapsluckor. Det är inte alltid de vet vilka normer och regler som finns i det sociala samspelet med andra människor (Friluftspedagog 1 och 2). Forkby & Liljeholm Hansson (2011) har i sina intervjuer träffat ungdomar som beskriver hur det i deras kultur är statusbyggande att inte sköta skolgången - det är ett sätt att få respekt. Projektet där EDUQ nu används skall hjälpa ungdomarna att bli mer motiverade till skolan. Enhetschefen anser att det är viktigt att ungdomarna får möta engagerade vuxna som brinner för att stötta dem. Med hjälp av Friluftspedagogerna blir ungdomarna mer motiverade och de får dessutom en chans att komma ifrån sin hemmiljö. När de kommer hemifrån kan de bli stärkta som individer utan alla de krav som finns hemma i den egna stadsdelen (Enhetschef).

4.3 KASAM och naturen

Norman et al. (2010) har i sin forskning visat att naturen kan ha stor inverkan på oss människor. När människan vistas i naturen sänks stressnivåerna i hjärnan, vi mår bättre och tänker klarare. Ungdomar med ett normbrytande beteende är ofta hyperaktiva och kan ha svårt att styra sina impulser (Andershed & Andershed, 2005). Genom att ta ut ungdomarna i skogen hjälper man dem att ta det lugnt. Som nämns ovan är det lättare för dem att vara sig själva i skogen på en neutral plats, utan masker och murar. Dessutom har naturen en avstressande och lugnande effekt. När ungdomarna möter Friluftspedagogerna i skogen kan de ta in kunskapen på en ny nivå eftersom det då inte är lika mycket annat som rör sig i deras huvuden. Friluftspedagogerna vill inte heller helt omprogrammera ungdomarna de möter. Istället vill de

stärka det positiva som redan finns i ungdomarna. De vill få ungdomarna att se sina goda sidor. I en miljö som är mindre stressad kan de hjälpa ungdomarna att öppna ögonen. Med små medel hjälper de ungdomarna att begripa världen. Friluftspedagogerna visar ungdomarna hur saker hänger ihop i naturen och tillsammans flyttar de över processerna till andra delar av samhället. Friluftspedagogerna ger ungdomarna små uppgifter att lösa så att de känner att de har resurser att klara av de krav livet ställer. Genom att visa på andra värden i livet och hjälpa ungdomarna att våga drömma, kan de också stärka ungdomarnas känsla av meningsfullhet. När individen känner engagemang och mening blir livet lättare att begripa och hantera (Antonowsky, 2005).

4.4 Att våga förändras

Det är viktigt att ungdomarna får se att förändringen leder någonstans. Det är svårt att bryta mönster och många ungdomar växer upp på platser där många i omgivningen redan gett upp och inte känner gemenskap med samhället utanför (Forkby & Liljeholm Hansson, 2011). Ungdomarna som friluftspedagogerna möter är inget undantag och friluftspedagogerna har ett stort arbete i att motivera ungdomarna. I musiken ungdomarna lyssnar på och tidningarna de ser får de lära sig att de är dömda till att leva där de lever, utan pengar och framtidshopp. Därför vill friluftspedagogerna hjälpa ungdomarna att öppna ögonen för framtiden, att våga hoppas och drömma (Friluftspedagog 1). Andersson (2001) visar i sin rapport att metoder som genom ett kognitivt arbetsätt jobbar för att stärka individens positiva tankemönster har visat sig positiva. Friluftspedagogerna vill att ungdomarna skall våga tro på sig själva och på sin egen förmåga. Genom en öppen dialog med ungdomarna återkopplar de varje steg ungdomarna tar och eftersom de vill ha en salutogen grund är de extra noggranna med att alltid påpeka och återkoppla det ungdomarna gör som är bra. När ungdomarna litar på sig själva kan de sedan hjälpas åt och stärka varandra (Friluftspedagog 2). En av de faktorer som socialtjänsten i en BBIC utredning tar hänsyn till är huruvida ungdomarna har självförtroende. Om ungdomarna får känna att de lyckas, till exempel i skolan, kan det stärka dem att stå emot de riskfaktorer som de stöter på (Socialstyrelsen, 2006). Friluftspedagogerna jobbar för att hitta individuella metoder som kan motivera ungdomarna att orka och våga satsa på skolan. De vill hitta vägar att gå för att motivera just den enskilde individen (Friluftspedagog 1).

Friluftspedagogerna vill ge ungdomarna stöd så att de vågar förändras och gå emot den kultur som de är påverkade av. De vill hjälpa ungdomarna att våga drömma och nå sina mål. För att på ett konkret vis göra vägen till målet begriplig använder friluftspedagogerna klättring. När

de kommer till berget och skall klättra för de samtidigt ett samtal om hur det går till och hur kommer de till toppen. Är det bara att hoppa, eller måste de ta ett steg i taget? När ungdomarna klättrar och ser att de små stegen tar dem närmre målet lär de sig sedan att applicera det på det vardagliga livet. När de sätter upp sina mål, att till exempel komma in på gymnasiet, kan de sedan sätta upp delmål som att lära sig att somna tidigare på kvällen, gå till skolan och göra läxorna. När ungdomarna sedan tänker tillbaka på hur de skulle nå sina mål kan de minnas både diskussionen och det konkreta i att ta ett steg i taget (Friluftspedagog 2).

Andershed & Andershed (2005) samt Forkby & Liljeholm Hansson (2011) pekar på hur de ungas omgivning samspelar med de ungas egenskaper. De kommer att påverkas av varandra oavsett de vill eller inte. För att en förändring skall kunna ske krävs att de båda ändrar syn på varandra. Forkby & Liljeholm Hansson beskriver hur ungdomar har tagit steget och vågat förändras när de haft någon vuxen i ryggen som gett dem stöd, som vågat se innanför murarna och ta den unge på allvar. På samma vis menar Enhetschefen jag intervjuat att en av de viktiga beståndsdelarna, som hon även tror att hon hittat i EDUQ/Friluftspedagogerna, är engagerade vuxna som vågar. Vuxna som ser och som brinner för att hjälpa de unga att förändras (Enhetschef).

4.5 Har man kommit dit man vill?

Risken med metoder som EDUQ och alla andra insatser som sätts in till barn och unga som befinner sig i riskzon är att de i stället för att hjälpa den unge bara förstärker de negativa beteenden den unge har (Forkby & Liljeholm Hansson, 2011). Ungdomarna är stigmatiserade och lever upp till de negativa förväntningar som finns på dem. Att bli ännu mer särskild kan leda till att den unge inte kan ta åt sig det som från början var tänkt att stärka. I stället kan det som skulle stärka bli något som stjälper (ibid.). Än så länge är det för tidigt att säga huruvida de ungdomar som hittills har fått ta del av EDUQ-metoden blivit stärkta eller om de bara känt sig mer undergrävda (Enhetschef). Däremot har flera av de ungdomar som Friluftspedagog 1 och 2 berättat om gått tillbaka till skolan och börjat arbeta upp sina betyg. Genom att lära ungdomarna mer om det sociala samspelet och det sociala livet har Friluftspedagogerna kanske hjälpt ungdomarna en bit på vägen. De har börjat fylla igen de kunskapsluckor som ungdomarna saknat och försökt hjälpa dem att se nya meningar och nya möjligheter (Friluftspedagog 1 och 2). När individen känner mening och tror på det hon gör kan hennes KASAM bli starkt (Antonowsky, 2005).

4.6 EDUQ och makt

Det ämne som inte tydligt kommit upp till ytan under mina intervjuer, varken med Friluftspedagogerna eller med Enhetschefen, är makt. Detta trots att den makt som skola och socialtjänsten har över ungdomar är påtaglig. Utifrån Bourdieus och Foucaults teorier kommer jag därför att analysera hur maktbalansen i Friluftspedagogernas arbete med EDUQ-metoden kan se ut.

I det fält där Friluftspedagogerna rör sig har de byggt upp sin egen doxa och sitt eget sätt att utöva makt. De normer som Friluftspedagogerna har delat av Enhetschefen och tillsammans rättfärdigar de sitt varande genom att hitta ungdomar som passar in i den modell de söker för att kunna använda sin metod. Även om EDUQ är en metod som kan användas i flera olika sammanhang är tanken med metoden den samma; att stärka individer med hjälp av naturen och individens egna inneboende resurser. Stadsdelarna där Friluftspedagogerna arbetar har valt ut de ungdomar som är i störst behov av att bli stärkta och Friluftspedagogerna får en chans att visa att det är just det som deras metod kan göra (Friluftspedagog 1 & 2, Enhetschef). Genom att handplocka klienter kan de indirekt välja ungdomar som passar in bra i den mall som de utarbetat metoden från. De ungdomar som får ta del av metoden är de som skolan anser behöver insatsen mest och samtidigt är de utvalda efter den mall som Enhetschefen och Friluftspedagogerna har för metoden. Genom att hitta ungdomar som passar in i målgruppen, och som metoden kan hjälpa, bevaras verksamheten. Ungdomarna har inte själva sökt sig till Friluftspedagogernas arbete utan blir utvalda till att delta. MOTIVERING?

Ungdomarna som Friluftspedagogerna möter kommer ofta från en annan kultur än den svenska och har med sig ett eget habitus hemifrån. Utifrån den sociala konstruktion som ungdomarna växt upp i har deras normer och värderingar skapats (Järvinen, 2002). Friluftspedagogerna beskriver hur flera av ungdomarna visar respekt mot sin egen familj och sin egen släkt men när de befinner sig utanför den egna trygga världen har de inte längre några handlingsmönster, något habitus, att följa. De är tydligt inskolade i sin grupps habitus och följer de normer som finns där men i beskrivningarna som Friluftspedagogerna ger har ungdomarna ofta inte fått lära sig att agera utanför den trygga gruppen (Friluftspedagog 1 & 2). Friluftspedagogerna har i sin organisation, i sitt fält, omedvetet och medvetet arbetat fram den doxa som de anser vara den rätta. En mall för hur människor bör bete sig, vad som är rätt, vad som är normalt. Denna doxa har påverkats av de habitus som Friluftspedagogerna hade med sig in i företaget och påverkas av de andra fält som finns runt omkring

Friluftspedagogerna. Genom ett arbete nära ungdomarna kan de socialisera in ungdomarna i vad de själva anser vara rätt eller fel och på så vis överföra sina värderingar till dem. De vill överföra sitt synsätt till ungdomarna de möter. Friluftspedagogerna har utifrån sina personliga erfarenheter och kraven från organisationerna runt om hittat det sätt som de tror är mest lämpligt för att hjälpa ungdomarna att bli goda medborgare. Ungdomarna är en del av maktbalansen eftersom de får del av metoden men det är inte säkert att de är medvetna om den makt som utövas runt dem (Järvinen, 2002). Varje gång Friluftspedagogerna möter ungdomarna försöker de hjälpa ungdomarna att passa in i den mall som Friluftspedagogerna anser vara den rätta. Ungdomarna skall stötas och slipas till för att passa in i samhällets krav.

I allt socialt arbete som genomförs finns en maktbalans mellan klient och socialarbetare. I vissa lägen är det socialarbetaren som har den större makten och i andra är det klienten som besitter mest makt. Maktbalansen mellan Friluftspedagogerna och ungdomarna är relativt ojämn. I flera av de ärenden som Friluftspedagogerna nämner är denna insats den sista utvägen för ungdomarna och ungdomarna vet att de inte har något annat val än att ta emot insatsen (Friluftspedagog 1 & 2). Utifrån Friluftspedagogernas berättelser går det att se att det finns en vilja hos ungdomarna att trots allt ta tag i sina liv och lyckas i samhället och även om de inte själva valt att ta del av insatsen kan de med pedagogernas hjälp hitta sin egen vilja och egen motivation.

Genom hierarkin som pastoralmakten i organisationen medför är ungdomarnas enda sätt att nå fram till sina mål att följa de råd och anvisningar som Friluftspedagogerna ger. Ungdomarnas egna vilja och möjlighet att säga nej till insatsen får inte så stor plats. Alla verkar medvetna om att det är EDUQ eller inget som gäller. Ungdomarna blir därför undergivna en makt som de inte kan påverka. Visserligen kan de välja att sätta upp murar för att inte ta in det som Friluftspedagogerna vill ge dem men samtidigt vet de att de måste ta denna chans. I och med att Friluftspedagogerna är tätt knutna till skola och socialtjänst kommer de högt upp i hierarkin. Det är de som äger nycklarna till ungdomarnas framgång. Vill ungdomarna lyckas måste de gå med på Friluftspedagogernas villkor och kanske är det en bra sak. Målet med Friluftspedagogernas verksamhet är att hjälpa, men går det att hjälpa trots att de som hjälps inte är där enbart av fri vilja. Maktövertaget kan mycket väl göra att det är svårare att hjälpa, i alla fall till en början. Genom att analysera ungdomarnas tillkortakommanden och brister vill Friluftspedagogerna hjälpa dem att se framåt.

5. Sammanfattning och slutdiskussion

Normbrytande beteende och ungdomsproblematik ett problem som är svårt att greppa. Normbrytande beteende är ett stort begrepp och kan visa sig på flera olika sätt. Det finns många olika riskfaktorer och skyddsfaktorer som kan komma att avgöra huruvida ungdomar utvecklar ett normbrytande beteende. Var ungdomen växer upp, hur familjeförhållandena ser ut, vilket stöd som finns i omgivningen, vilka kompisgrupper som finns är allt saker som kan påverka den unges utveckling (Andershed & Andershed, 2005). Att vistas i lövskog sänker stressnivåerna hos individen och kan på så vis leda till bättre hälsa (Annerstedt, 2009) och användandet av naturen som pedagogiskt verktyg har visat sig stärka individer (Brügge et al. 2007). Naturen ger därför Friluftspedagogerna och EDUQ metoden en god förutsättning till att nå sitt mål.

Men att stärka ungdomar och hjälpa dem är inget som görs över en natt. Ett sätt att avgöra huruvida en individ är eller blir stärkt är att mäta individens KASAM. Att få ett starkt KASAM är en process som pågår en stor del av livet, i alla fall fram tills man passerat tonårstiden och börjar bli vuxen (Antonowsky, 2005). Genom att använda metoder som inte kräver mycket material, inte mycket förkunskap, försöker Friluftspedagogerna hjälpa ungdomarna att stärka sina KASAM. Friluftspedagogerna kan inte bestämma hur ungdomarna skall tänka, känna eller agera, men de kan ge dem nya verktyg att använda. Friluftspedagogerna vill ge ungdomarna mycket tid och tar saker i ungdomarnas takt. De försöker förklara på ett sätt så att ungdomarna förstår. De vill visa på ett annat perspektiv, en annan värld än den som ungdomarna växt upp i, en värld där det fortfarande finns framtidstro. Genom att visa för ungdomarna att deras bakgrund är en fördel och att de kan använda det de har med sig till något positivt, hjälper de ungdomarna att finna ny mening i livet. De hjälper ungdomarna att hitta något att engagera sig i och för. Genom att så sakta bli engagerad och känna mening i livet kommer ungdomarna att lättare begripa större delar av omgivningen och de kommer att känna att livet går att hantera (Antonowsky, 2005). De börjar tro på sig själva igen. Den pastoralakt som genomsyrar arbetet vill stärka och skydda ungdomarna, samtidigt gör den det svår för ungdomarna att stå emot. När institutioner som skolan och socialtjänst kommer med en lösning som lyfts fram som hjälpande och god styrs ungdomarna omedvetet av den makt som dessa institutioner har över dem. Frågan är om denna makt i detta fallet ändå kan hjälpa ungdomarna. Maktövertaget som institutionerna har leder trots allt, i vissa fall, till ett bra resultat.

Enhetschefen menar att engagerade vuxna är en av nycklarna. Att arbeta med ungdomar som utvecklat ett normbrytande beteende och hamnat i riskzon för att bli kriminella kräver eftertanke. Friluftspedagogerna har byggt sin metod på godbitarna av flera andra metoder och på så vis har de lyckats göra ett verktyg som kan täcka stora områden. De personer jag har intervjuat har alla varit positiva och med förväntan sett fram emot att se vilket resultat metoden gett.

Individerna jag intervjuat är dock inte objektiva till metoden och det kan därför vara svårt att få en objektiv bild av resultatet. Det fältets doxa (Järvinen, 2002) påverkar metoden och hur de som arbetar med metoden ser på den. Än så länge är det för tidigt att se vilket resultat metoden gett. EDUQ har en bra grund och utifrån KASAM och sett till den tidigare forskning jag fått fram så har Friluftspedagogerna stora chanser att hjälpa ungdomarna. Genom tidigt sätta in en insats som EDUQ går det att hjälpa ungdomar att få ett starkt KASAM. Ett starkt KASAM kan i sin tur hjälpa ungdomarna att stå emot riskfaktorerna.

6. Referenser

Andershed, Henrik & Andershed, Anna-Karin (2005). *Normbrytande beteende i barndomen: Vad säger forskningen?* Stockholm: Gothia

Annerstedt, Matilda (2009). Vårda din skog – vårda din hälsa. *Fakta skog: Rön från Sveriges lantbruksuniversitet*. 2009; 4

Antonowsky, Aaron (2005). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och Kultur

Andersson, Tommy (2001) *Kriminell utveckling – tidiga riskfaktorer och förebyggande insatser*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet

Brügge, Britta & Glantz, Matz & Sandell, Klas (2007). *Friluftslivets pedagogik: för kunskap, känsla och livskvalitet*. Stockholm: Liber

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö : Liber, 2011

Cronin, Ciaran (1996) Bourdieu and Foucault on power and modernity. *Philosophy & Social Criticism*. 1996:22:6:55-85

Forkby, Torbjörn & Liljeholm Hansson, Susanne (2011) *Kampen för att bli Någon: Bilder av förorten och riskyfyllda utvecklingsvägar i Göteborg*. Göteborg: Sandstens

Gassne, Jan (2008) *Salutogenes, Kasam och socionomer*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet

Järvinen, Margaretha (2002) ”Hjälpens universum – ett maktperspektiv på mötet mellan klient och system”. I Anna Meeuwisse & Hans Swärd (red.): *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur

Norman, Johan & Annerstedt, Matilda & Boman, Mattias & Mattson, Leif (2010). Influence of outdoor recreation on self-rated human health: comparing tree categories of Swedish recreationists. *Skandinavian Journal of Forest Research*. 2010; 25; 234-244.

Månson, Per (2000) *Båten i parken*. Falund: ScandBook

Skolverket (2011). Tabell 1 - Elever som avslutat årskurs 9 läsåren 2005/06-2009/10 (Elektronik), *Skolverket*, <http://www.skolverket.se/sb/d/1637#paragraphAnchor0> (2011-04-18)

Socialstyrelsen (2006). Grundbok Barns Behov i Centrum, BBIC. *Socialstyrelsen* <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2006/2006-110-7> (2011-05-20)

Vetenskapsrådet (2011) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (nerladdad 2011-03-19)

Intervjufrågor

Bakgrund – personalen

Ungdomar i riskzon – vad kan hjälpa?

Friluftspedagogik – vad bygger metoden på? Hur hjälper den ungdomarna i vardagen?

Koppling natur/samarbete/vadag? Varför friluftspedagogik fördelar/nackdelar?

Elevernas bild och möjlighet att komma till tals?

Hur väljs ungdomarna/stadsdelarna?

Analysschema

EDUQ - metoden

Meningsfullhet

Begriplighet

Hanterbarhet

Målgruppen

Att stärka unga med normbrytande beteende

Naturens inverkan

Resultat

Hej!

Bilaga 3

Mitt namn är Hanna Bergenheim och jag går sjätte terminen på min utbildning till socionom på Socialhögskolan i Lund. Jag hör av mig till dig eftersom jag söker personer att intervjua inför skrivandet av min C-uppsats. När jag är färdig med min utbildning vill jag arbeta med någon form av socialt arbete där jag möter ungdomar. Genom mitt arbete förra sommaren kom jag i kontakt med Friluftspedagogerna och blev intresserad av deras arbete. I min uppsats vill jag belysa hur man med friluftspedagogik kan arbeta med ungdomar i riskzon.

För att få material till min uppsats vill jag intervjua de som arbetar med metoden, de som väljer att använda metoden och de som ser ungdomarna som fått ta del av arbetet. Jag kommer utgå ifrån en semistrukturerad intervjumodell vilket innebär att jag inte kommer använda så specifika frågor utan utgå ifrån teman som rör arbete med ungdomar i riskzon och friluftspedagogik.

Intervjuerna kommer att pågå i ca en timma och jag ser gärna att jag kan spela in intervjuerna för att öka tillförlitligheten på uppsatsen jag skriver. Materialet jag samlar in kommer bara att användas till denna uppsats och intervjuerna kommer att raderas när jag har använt dem. I första hand kommer de som deltar i min undersökning att avidentifieras i uppsatsen, men eftersom jag skriver om en så specifik metod kommer inte allt gå att avidentifiera. Det är frivilligt att delta i undersökningen och deltagaren kan när som helst under processen avbryta sin medverkan.

Uppsatsen beräknas vara klar i maj 2011 och då har intervjupersonerna möjlighet att ta del av resultatet.

Med vänliga hälsningar,
Hanna Bergenheim

Kontaktinformation:

Hanna Bergenheim

hannabergenheim@hotmail.com

0736781511

Handledare:

Yoshiko Boregren Matsui

yoshiko.boregren_matsui@soch.lu.se

046-222 36 35